

Een lange mars door de instituties

De nieuwe Wmcz 2018 door Heleen van Veen

Het heeft even geduurd maar het wetsvoorstel Wet medezeggenschap cliënten zorginstellingen (Wmcz 2018) ligt nu dan toch bij de Tweede Kamer. Een wetsvoorstel dat volgens Jasper Boele, directeur LSR, de cliëntenraden versterkt, maar nog geen aanleiding geeft om achterover te leunen.

De ontwikkeling van cliëntenmedezeggenschap laat zien dat veranderingsprocessen taai zijn, een kwestie van lange adem en dat een door overheid ingezette koers kan wijzigen onder invloed van lobby en tijdsgeest. De inhoud van de opeenvolgende wetsvoorstellen in de afgelopen tien jaar geeft een goed inzicht in de ontwikkelingen in de zorg. 'Het mooie is dat zo'n lange periode niet voor niets is geweest,' concludeert Jasper Boele, directeur van het LSR en vanaf het eerste uur betrokken bij de ontwikkelingen van cliëntenmedezeggenschap. 'Opeenvolgende wetsvoorstellen werden steeds beter. Het huidige wetsvoorstel is een optelsom van al die jaren lobbyen voor een goede positie van patiënten en cliënten via een goed geoutilleerde cliëntenraad. Met het wetsvoorstel Wmcz 2018 zijn we weer terug bij wat het meest voor de hand lag: een verbetering van de bestaande Wmcz.'

Rechten en reikwijdte

Dreigde een aantal jaren geleden de wettelijke verplichting van cliëntenraden in de curatieve sector nog te sneuvelen, nu is de reikwijdte van het wetsvoorstel verbreed naar de private zorg en eerstelijnszorg. Een grote verbetering, waar Boele flink voor heeft gelobbyd. Boele: 'Dat het instemmingsrecht het verzaamd adviesrecht vervangt betekent veel voor de mate van invloed van cliëntenraden. Het instemmingsrecht is een belangrijk instrument. Het helpt om bestuurders al op voorhand het cliëntenperspectief mee te laten nemen in hun beleid. Ik ben dan ook blij dat we de politiek hiervan hebben kunnen overtuigen.' Wat overigens verbeterd moet worden is het onderscheid tussen langdurige- en

kortdurende zorg, stelt Boele. 'In dit wetsvoorstel wordt de kortdurende zorg op onderdelen onterecht achtergesteld. Cliëntenraden van ziekenhuizen adviseren bijvoorbeeld regelmatig over nieuwbouw om zo het cliëntenperspectief vroegtijdig in het nieuwbouwproces te verankeren. Zo'n belangrijk onderdeel voor patiënten moet ook in de kortdurende zorg onder het instemmingsrecht vallen. Wat nog onduidelijk is, is wat het wetsvoorstel betekent voor samenwerking in de ketenzorg of met het MSB.'

Medezeggenschap zo dicht mogelijk bij de zorg

Nieuw is de verplichting voor zorginstellingen waar cliënten langer dan een half jaar verblijven, om cliënten en hun vertegenwoordigers inspraak te geven over zaken die direct van invloed zijn op hun dagelijkse leven. Dit naast medezeggenschap die via de cliëntenraad loopt. Het is positief dat er naast formele medezeggenschap ook vormen van inspraak worden ingezet, vindt Boele. 'Cliënten worden gehoord en de cliëntenraad kan de uitkomsten gebruiken als input voor zijn eigen werk. Op deze manier kan informele inspraak, de formele medezeggenschap en de responsiviteit van de cliëntenraad versterken. Maar het moet complementair aan elkaar zijn. Het wetsartikel geeft nu te veel ruimte voor interpretatieverschillen. Het risico daarvan is dat de cliëntenraad op lokaal niveau sneuvelt en formele medezeggenschap op lokaal niveau 'devalueert' tot informele inspraak. Deze begrippen moeten daarom echt beter worden gedefinieerd.'

Omgekeerde wereld

Boele: 'Het risico dat informele inspraak, de lokale cliëntenraad gaat verdringen, wordt des te groter, nu in het wetsvoorstel de regeling voor meerdere cliëntenraden is aangepast ten aanzien van de consultatieversie in 2016. In die versie was de instelling van lokale cliëntenraden verplicht, tenzij dit redelijkerwijs niet van de instelling kon worden verwacht. In het huidige wetsvoorstel is deze 'Ja, tenzij-formulering' omgebogen in een 'Nee, tenzij'. Onbegrijpelijk dat dit na de consultatieronde is gewijzigd terwijl we er zo op gehamerd hebben. De meerwaarde van een cliëntenraad is dat hij dichtbij de leefwereld van cliënten en patiënten zijn rol kan vervullen. Die boodschap wordt door de formulering in dit wetsvoorstel ondermijnd. De verantwoordelijkheid voor de instelling van een lokale cliëntenraad wordt bij cliënten gelegd. Zij moeten hier uitdrukkelijk om verzoeken. Dat betekent dat decentrale of lokale medezeggenschap afhankelijk is van een groep cliënten die aan de bel trekt. Dat vinden wij de omgekeerde wereld. Wij pleiten er dan ook voor het 'Nee, tenzij-principe' terug te brengen in de wet. Ook bij dit principe is nog volop maatwerk mogelijk. Als zorginstellingen en cliënten gezamenlijk bepalen dat op lokaal niveau een andere vorm van participatie gewenst is, biedt de wet alle ruimte om dat in de medezeggenschapsregeling te verankeren.

'Medezeggenschap moet zo lokaal mogelijk worden vormgegeven. Zorginstellingen worden steeds groter, veel locaties betekent veel lokale cliëntenraden. Zorgaanbieders vinden dat nog weleens lastig, te log. Ze zijn bang dat dit ten koste gaat van maatwerk. Maar dat hoeft echt niet zo te zijn. De cliëntenraad moet geen beleidsorgaan worden dat alleen op centraal niveau, ver weg van de cliënt, zijn beleidsinvloed heeft. Het gaat erom dat cliënten dicht bij hun eigen leefwereld invloed hebben en dat gaat bepaald niet alleen over kleine zaken. Voor het goed functioneren is het wel van belang dat cliëntenraden niet met lege handen staan. Positief is daarom dat het wetsvoorstel zorgt voor betere facilitering van de cliëntenraad en extra aandacht geeft aan het toekennen van middelen ter ondersteuning. Belangrijk, omdat leden van de cliëntenraden vrijwillig hun werk doen in een professionele omgeving.'

Bindende uitspraak

Belangrijk voor de medezeggenschap is de opgebouwde jurisprudentie van de Landelijke Commissie van Vertrouwenslieden (LCvV), die mede door het LSR in stand wordt gehouden. De LCvV heeft inmiddels een sterke positie in het beslechten van geschillen tussen cliëntenraden en zorginstellingen. 'Het wetsvoorstel kiest er opnieuw niet voor om één landelijke commissie te verplichten, uitspraken zijn niet meer bindend en er is een gang richting kantonrechter ingebouwd. Dit laatste

Formele lokale medezeggenschap niet devalueren tot informele inspraak

lijkt een versterking, maar dat is het niet,' verwacht Boele. 'Cliëntenraden zullen hierdoor juist minder snel een geschil voorleggen, omdat daarmee een complexe gerechtelijke procedure op de loer ligt die zorginstellingen veel geld kunnen gaan kosten. Het leidt tot juridisering van de medezeggenschap, wat de dialoog tussen zorgaanbieder en cliëntenraad uiteindelijk zal torpederen. Uiteraard kunnen er situaties zijn dat je als cliëntenraad de strijd aangaat. Dialoog is niet alleen afhankelijk van hoe de cliëntenraad zijn rol pakt. Situaties waarin zich spanningen voordoen tussen cliëntenraad en zorginstelling hebben vaak te maken met de mate waarin de cliëntenraad invloed kan uitoefenen. Bijvoorbeeld met de gelegenheid voor de cliëntenraad om tijdig en goed geïnformeerd adviezen uit te brengen of met het negeren van de uitgebrachte adviezen. Het zijn spanningen waar de rol van de bestuurder van grote invloed is. Als cliëntenraad moet je dan aan de noodrem kunnen trekken.'

Cultuurverandering via stevige wetgeving

Hoe cliëntenmedezeggenschap er in de toekomst uitziet? Boele: 'Cliëntenraden zullen een belangrijker positie innemen. De positie van cliënten als invloedrijke belanghebbenden zal de basis zijn voor het inrichten van toekomstige zorgvormen. Dat kan niet ver van de praktijk, daar heb je ervaringsdeskundigen bij nodig. De cliëntenraad heeft de positie om daarin formeel zijn rol te spelen. Die rol en positie zal veel vanzelfsprekender zijn. Geen touw-trekwedstrijd, strijd of conflictmodel, maar vanuit de dialoog worden verschillende perspectieven afgewogen en in evenwicht gehouden. Maar een cultuur van dialoog kan alleen tot stand komen als de cliëntenraad een stevige positie heeft en daartoe zijn stevige wettelijke bevoegdheden nodig én professionele ondersteuning om deze goed uit te kunnen voeren.'

Foto: Annelies Koster

Op de website van het LSR vindt u een compleet overzicht (nieuwsberichten, artikelen, wetten en wetsvoorstellen, onderzoeken en andere documenten) van de ontwikkelingen van de wetgeving cliëntenraden van 2008 tot heden.
www.hetlsr.nl/themas/wmcz